

EKONOMSKE RAZMERE V 2012 IN 2013

Franjo Štiblar

6

Ekonomske razmere se po napovedih mednarodnih relevantnih institucij v naslednjih dveh letih ne bodo bistveno izboljšale. Če ne bo bistvenega premika od pasivne v aktivno ekonomsko politiko tako v EU kot v njeni članici Sloveniji, nas čaka japonsko »izgubljeno desetletje«.

1. Uvod

V kakšnih pogojih bodo slovenska podjetja in finančne institucije gospodarila v 2012 v majhnem odprtem slovenskem gospodarstvu, ne določajo pretežno domače volitve, temveč gospodarske perspektive v svetu: cene surovin in energije na svetovnih trgih, gospodarska rast in inflacija naših glavnih trgovinskih partnerjev, nihanje tečajev in obrestnih mer ter kapitala na svetovnem finančnem trgu. Nekaj vendar lahko prispeva k boljšim pogojem (ali jih vsaj ne poslabša) domača ekonomska politika, če bo aktivna v smeri makroekonomske podpore domači gospodarski rasti in zaposlovanju, ne pa zgolj pasivno čakala, da se gospodarske razmere v svetu izboljšajo.

Napoved ne obravnava dogajanj v finančnem sektorju oziroma reševanja dolžniške krize, ker so finančni šoki in njihov vpliv na realne pogoje gospodarjenja povsem nepredvidljivi in za realni sektor neobvladljivi. To je tematika za obravnavo ob drugi priložnosti. Taka zamejenost napovedi seveda močno zmanjšuje zaupanje vanjo, priznanje tega dejstva pa samo kaže na visoko stopnjo nestabilnosti v svetovnem gospodarstvu in na skromen doseg ekonomske znanosti na področju napovedovanja bodočih dogodkov. Odvisnost gospodarskega razvoja od psihologije, sociale in predvsem političnih odločitev, ki jih ni mogoče predvideti, je prevelika.

Pa še glede vse bolj priznanega pomembnega psihološkega učinka v gospodarskih odločitvah. Gospodarska klima (sentiment) je v EU bolj pesimistična kot v ZDA, v Sloveniji pa še bolj pesimistična kot v EU. Napovedi tako uradne vladne institucije UMAR kot Banke Slovenije so za Slovenijo bolj pesimistične, kot so zanjo napovedi mednarodnih institucij, kar dodatno deluje depresivno na gospodarsko klimo pri nas in je povsem v nasprotju za obnašanjem nosilcev ekonomske politike v drugih državah.

Napovedi pogojev gospodarjenja v svetu v 2012-2013 v tem prispevku izhajajo iz uradnih dokumentov uglednih institucij IMF, LINK (OZN), OECD, Svetovne banke, EBRD, WIIW, vendar jim to dejstvo ne daje nič bistveno več kredibilnosti. Tudi te institucije spreminjajo (prilagajajo) svoje napovedi že vsakih nekaj mesecev. Na primer, IMF, LINK spreminjata svoje napovedi vsakih nekaj mesecev. Tako je tudi z napovedmi za 2012, ki jih je potrebno zato jemati z rezervo. Vendar je to največ, kar je mogoče dobiti, hkrati pa kljub vsem slabostim, pomembna informacija za ekonomske odločitve akterjev na mikro in na makro ravni.

Prispevek kaže sedanje stanje gospodarstva (globalno, EU, ekonomskih partnerjev Slovenije) in pogojev gospodarjenja ter napoved za 2012-2013.

7

2. Stanje gospodarstva v drugi polovici 2011

Glavne značilnosti v 2011 so (LINK GEO, 2011) naslednje: globalna rast BDP se nevarno znižuje, povišana brezposelnost (posebno mladih) ostaja glavni problem mnogih držav, inflacija je sicer oživela, a bo ostala zmerna, kapitalski tokovi so se v 2011 nenadno preusmerili iz dežel v razvoju. Cene surovin so ob sicer rastočem srednjeročnem trendu doživele padec v tretjem četrtletju 2011, čeprav ostajajo 20-30% višje kot v 2010, cena nafte Brent je narasla iz 79 USD na 111 USD med prvima poletjema 2010 in 2011, svetovna trgovina je počasneje rasla v 2011 kot v 2010, povečala se je nestabilnost (variabilnost) tečajev valut, pri čemer mnoge aprecirajo proti USD.

Tudi po IMF (Das M., LINK 2011) se je rast svetovne trgovine zaustavila, indeks gospodarske klime je padel na 50% (pozitivna in negativna pričakovanja so izenačena), pojavili so se neto kapitalski odlivi iz rastočih gospodarstev (EM), ki so močno razvrednotila domačo valuto, cene nafte so se nekoliko znižale.

Glavni razlogi za poslabšanje gospodarske situacije in slabo okrevanje v drugi polovici 2012 so v slabem, polovičnem, ali zastalem reformiranju:

-finančnega sektorja: napredek glede kapitalskih zahtev, likvidnostnega in systemskega tveganja in procesov ukinitve bankrotiranih finančnih institucij. Pogoji bančnega kreditiranja ostajajo omejeni, v EU so se celo zaostriili;

-izboljšavah v proračunih, bankah ali nepremičninah: zaloge neprodanih nepremičnin se celo povečujejo, cene ne padajo. Prihaja do proračunske konsolidacije (zmanjšanja izdatkov in deficitov), a je ne nadomesti zasebno povpraševanje, saj zaupanje potrošnikov pada skupaj s padcem premoženja in izjemno pesimističnimi dohodkovnimi pričakovanji. Istočasno se v ZDA povečuje neenakost (raste razlika med realnim produktom in plačami, delež profitov v delitvi dohodka gospodarstva raste na račun deleža plač);

-ohranitvi plačilnobilančnih neravnotežij med državami, kjer ni pričakovati napredka niti v naslednjih letih.

Negotovosti in tveganja so predvsem negativno usmerjena: tveganje ponovitve recesije v razvitih državah, (»double dip«), negotovosti povezane z globalnimi neskladji plačilnih bilanc, deviznih rezerv, zunanjega dolga, reševanja evra.

3. Napoved za 2012- 2013

3.1 Rast BDP

8

Podatki v tabeli 1 kažejo na umiritev rasti BDP v drugi polovici 2011, ki se lahko v razvitih gospodarstvih po pesimističnem scenariju prelevi v drugo recesijo, medtem ko naj bi države v razvoju, med njimi predvsem skupina BRIC, nadaljevale s solidno rastjo.

Osnovni scenarij predvideva rast svetovnega BDP v obeh letih, vendar se napovedi precej razlikujejo od zmerne rasti po LINK (OZN) do kar hitre (IMF). Alternativni, bolj pesimistični scenarij znižuje stopnje rasti BDP za svet za 2.1 odstotni točki na 0.6% v 2012 in za eno odstotno točko na 2.3% v 2013 približno enako za posamezne regije in države sveta. Med razvitimi ZDA in EU predvidevata enako skromno rast v 2012 (okrog 1.5%), za 2013 pa ZDA višjo. Tipično, bolj so napovedi za oddaljeno prihodnost, večji optimizem je v napovedih ZDA v primerjavi s kontinentalno EU in Japonsko, ko je manj realnih okvirov in več psihologije.

Slovenski glavni izvozni trgi tudi v okviru EU kažejo zmerno rast (Nemčija, Avstrija) oziroma podpovprečno (Italija, Francija), kar pomeni, da bi tudi v izvoznem povpraševanju bilo koristno preusmerjanje geografske smeri izvoza, kolikor je z aktivno politiko mogoče, na trge z hitrejšo rastjo (in zato večjo absorpcijsko uvozno močjo) kot so predvsem razvijajoče države BRIC.

Tabela 1:
Rast BDP

Stopnje rasti BDP	2007	2008	2009	2010 _o	2011 _n	2012 _n	2013 _n
					LINK/IMF	LINK/IMF	
Svet	4.0	1.5	-2.3	4.0	2.8 / 4.0	2.6 / 4.0	3.3
razvite države	2.5	-0.1	-4.0	2.7	1.4	1.3	2.1
države v razvoju	7.9	5.3	2.5	7.5	6.1	5.5	5.9
ZDA	1.9	-0.3	-3.5	3.0	1.7 / 1.5	1.5 / 1.8	2.4
Japonska	2.4	-1.2	-6.3	4.0	-0.5 / -0.5	2.0 / 2.3	2.0
BRIC							
Kitajska	14.2	9.6	9.2	10.3	9.3 / 9.5	8.7 / 9.0	8.5
Rusija	8.1	5.2	-7.8	4.0	4.0 / 4.3	3.7 / 4.1	4.2
Indija	9.6	6.2	7.0	8.5	7.7 / 7.8	7.8 / 7.5	8.0
Brazilija	6.1	5.2	-0.6	7.5	3.7 / 3.8	2.7 / 3.6	3.8
EU	3.0	0.3	-4.2	1.9	1.6 / 1.6	0.7 / 1.1	1.7
Nemčija	2.7	1.1	-5.1	3.7	2.9	1.0	1.4
Italija	1.5	-1.3	-5.2	1.3	0.6	-0.3	1.0
Avstrija	3.7	1.4	-3.8	2.3	3.0	1.3	2.2
Francija	2.4	-0.1	-2.7	1.5	1.6	0.3	1.4
Slovenija	6.9	3.7	-8.1	1.2	2.4	3.6	3.6
Jugo-vzhodna Evropa	6.1	4.2	-3.7	0.5	1.8	2.7	3.3
Hrvaška	5.5	2.2	-6.0	-1.2	0.8	2.0	3.0
Srbija	10.7	6.9	-5.7	1.1	2.3	2.5	3.6
Albanija			3.3	4.0	4.1	3.9	5.0
BiH			-3.0	0.9	2.2	3.0	3.0
Makedonija			-0.9	0.7	2.0	3.0	3.0
Črna gora			-5.7	0.5	2.0	3.0	3.0
Turčija			-4.8	8.9	6.0	4.5	4.0

Vir: projekt LINK, New York, oktober 2011, WIIW Current Analysis and Forecast, Vienna, July 2011; World Economic Outlook, IMF, Washington DC, September 2011; EBRD (2011)

Gospodarska rast na Balkanu bo višja kot v EU, a ne dovolj izrazita za ekspanzijo slovenskega izvoza tja. Kljub uradnemu pesimizmu za Slovenijo napovedujemo optimistično 3.6% rast, malo že zato, da bi vzpodbudili k aktivnemu delovanju nosilcev odločitev za njeno doseg. Za te države bo rast v 2011 in 2012 pod 5%, tako da je proces dohitevanja (vsaj začasno) prekinjen. Razlog rasti v 2011 je izvoz v države srednje Evrope, vendar je še vedno prisoten kreditni krč, fiskalna politika bo restriktivna v konsolidaciji proračuna in brezposelnost ostaja visoka (WIIW, 2011).

3.2. Brezposelnost

Predvidena stagnacija na znatno višji stopnji brezposelnosti, kot je bila pred krizo, ob siceršnjem delnem okrevanju v proizvodnji (»jobless growth«), kaže na potrebo po strukturni transformaciji v realnem sektorju razvitih gospodarstev (Tabela 2). ZDA naj bi še naprej zaostajale za Evro državami, med njimi ima kljub številu preko 111 tisoč Slovenija še vedno podpopovprečno brezposelnost. Hitrejša rast v BRIC skupini naj bi znižala tudi njihovo brezposelnost, na Balkanu pa bo ostala visoka brezposelnost še naprej velik problem.

Tabela 2:
Brezposelnost

10

Stopnja brezposelnosti, %	2008	2009	2010	2011 _o	2012 _n
Svet					
Razvite države	5.8	8.0	8.3	7.9	7.9
ZDA	5.8	9.3	9.6	9.0	9.0
Japonska	4.0	5.1	5.1	4.9	4.8
Euro države	7.7	9.6	10.1	9.9	9.9
Nemčija	7.6	7.7	7.1	6.0	6.2
Italija	6.8	7.8	8.4	8.2	8.5
Avstrija	3.8	4.8	4.4	4.1	4.1
Francija	7.8	9.5	9.8	9.5	9.2
Slovenija	4.4	5.9	7.3	8.2	8.0
BRIC					
Brazilija	5.7	4.9	5.0	7.3	5.6
Rusija	14.0	11.6	6.9	8.7	6.9
Indija	8.3	10.9	12.0	8.5	7.7
Kitajska	5.9	-0.7	3.3	5.7	4.2

Vir: IMF World Economic Outlook, September 2011, projekt LINK, New York, oktober 2011
IMF WEO, September 2011

3.3. Inflacija

Tretji cilj, zmerna inflacija, naj bi bil tudi v naslednjih dveh letih izpolnjen, kljub močni monetarni stimulaciji gospodarstva ZDA. Vprašanje je, ali bo pod novim vodstvom ECB v luči reševanja krize evra odstopila od skrbi za inflacijo kot primarnem cilju. Novi predsednik Draghi je ob nastopu v novembru nepričakovano znižal temeljno obrestno mero za 25 bazičnih točk na 1.25%.

Tabela 3:
Inflacija

Inflacija - potrošne cene	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Svet	4.7	1.3	2.5	3.7	2.6	2.6
Razvite države	3.3	0.0	1.3	2.6	1.6	2.6
Države v razvoju	8.1	4.3	5.5	6.6	5.5	4.9
ZDA	3.8	-0.3	1.6	3.0	1.4	1.9
Japonska	1.4	-2.1	-1.5	0.8	0.5	0.3
EU						
Nemčija	2.8	0.2	1.1	2.3	1.8	1.7
Italija	3.5	0.8	1.6	2.7	1.7	1.6
Avstrija	3.2	0.4	1.7	3.2	2.1	1.8
Francija	3.2	0.1	1.7	2.2	1.7	1.8
Slovenija	5.6	0.8	2.0	2.4	2.8	2.8
BRIC						
Brazilija	5.7	4.9	5.0	7.3	5.6	4.6
Rusija	14.0	11.6	6.9	8.7	6.9	6.7
Indija	8.3	10.9	12.0	8.5	7.7	6.9
Kitajska	5.9	-0.7	3.3	5.7	4.2	3.6
Jugovzhodna Evropa						
Hrvaška	6.0	2.4	1.1	2.3	2.7	2.9
Srbija	12.4	8.1	6.3	11.0	5.5	3.8

Vir: projekt LINK, New York, oktober 2011, WIW, EBRD, IMF

V skladu s Phillipsovo krivuljo naj bi nekaj višja inflacija v BRIC bila skladna z njihovo hitrejšo rastjo BDP, na Balkanu in v drugih državah v razvoju pa odraz večje tržne nestabilnosti. Tudi Sloveniji inflacija ne predstavlja kratkoročnega problema, saj je nižja celo od povprečja EU.

3.4. Mednarodna trgovina

Z relativno visoko elastičnostjo glede na rast BDP sta izvoz in uvoz blaga in storitev v kriznem letu 2009 padla za 20%, po tem pa oživila, tako da je v 2011 že dosežen predhodni maksimum. Z znaki umirjanja gospodarske rasti pa je tudi napoved nadaljnje rasti trgovine bolj zmerna. Spet so stopnje rasti za razvite države nižje, v BRIC znatno višje. Menjava Slovenije s tujino naj bi rasla nad povprečjem EU, vendar se kažejo tendence umirjanja, ki opozarjajo tudi na potrebo po aktivni zunanjetrgovinski politiki na sedanjih trgih in iskanje novih trgov.

Tabela 4:

Mednarodna trgovina (letne stopnje rasti vrednosti blaga in nefaktorskih storitev, \$)

Regija	Tok	2008	2009	2010o	2011n	2012n	2013n
Svet	izvoz	14.1	-19.9	17.1	14.3	9.7	9.2
	uvoz	14.4	-20.6	17.5	14.2	9.7	9.2
Razvite države	izvoz	11.4	-20.1	13.6	12.5	4.7	6.1
	uvoz	11.3	-22.5	14.2	14.4	5.4	6.5
Severna Amerika	izvoz	10.0	-17.1	17.1	9.7	4.1	6.7
	uvoz	7.6	-22.2	19.7	9.4	3.2	4.2
EU	izvoz	11.0	-20.6	10.3	14.4	4.6	6.4
	uvoz	11.6	-22.6	10.9	16.3	5.6	7.5
Slovenija*	izvoz	2.9	-17.2	9.5	6.9	6.7	6.3
	uvoz	3.7	-19.6	7.2	5.1	6.0	5.2
Jugovzhodna Evropa	izvoz	18.9	-21.2	10.5	9.4	8.5	8.3
	uvoz	22.3	-28.4	1.4	18.1	7.3	7.9

* UMAR, realne stopnje rasti

Vir: projekt LINK, New York, oktober 2011, IMF.

12

3. 5 Gibanje glavnih ekonomskih parametrov

Glavne gospodarske parametre, po katerih se odločajo gospodarstveniki, predstavljajo cene surovin, valutni tečajji, obrestne mere.

Tabela 5:

Obrestne mere monetarnih avtoritet, sredi oktobra 2011
(spremembe v bazičnih točkah)

Država	obrestna mera X/2011	Zmanjšanje od viška v 2007/2008	Dvig od minimuma po 2009
ZDA	0.125	-513	0
Euroland	1.25	-300	25
Japonska	0.05	-47	0
Kitajska	6.56	-91	125
Indija	8.25	-75	350
Rusija	3.75	-350	100
UK	0.50	-525	0

Vir: projekt LINK, New York, oktober 2011

LINK predpostavlja, da ostane denarna politika v naslednjih dveh letih ekspanzivna: obrestne mere se ohranijo na sedanji nizki ravni (FED je to celo zagotovil do konca 2013), ni pa ponekod izključena morebitna nadaljnja uporaba posebnih instrumentov »tiskanja denarja«
QE (Tabela 5). Od velikih gospodarstev je v drugi polovici 2011 Indija povečala

centralno-bančno obrestno mero, ECB pa jo je znižala, obe spremembi za četrto odstotne točke.

Predpostavka LINK je, da ostajajo tečajni valut na približno sedanji ravni (1.38 \$ za 1 €, 78 Yenov za 1 \$), le kitajski juan naj bi zmerno apreciral, če bo Kitajska uslišala želje drugih članic G20, posebno ZDA (Tabela 6).

Tabela 6:
Tečajni, cene surovin, nafte, turizem

	2011	2012	2013
FED diskontna stopnja	0.25	0.25	0.25
ECB diskontna stopnja	1.25	1.25	1.25
BoJ diskontna stopnja	0.005	0.005	0.005
Euro/USD	1.38	1.38	1.38
Yen/USD	78	78	78
Renminbi/USD	6.20	6.20	6.02
Cena sodčka nafte Brent, USD	107	100	100
Cene kmetijskih surovin, hrane	rast	rast	rast
Turizem (rast števila tujih prihodov)	4-4.5%	2-4.0%	

13

Vir: projekt LINK, New York, oktober 2011

Cena nafte naj bi po padanju v drugi polovici 2011 v 2012 in 2013 ohranjala sedanjo raven okrog 100 \$ za sodček (Brent). Po Kaufmannu R. (The Forecast for World Oil Prices, CEES, LINK October 2011) ni glavni razlog velikih nihanj cen nafte od 2008 naprej v samih spremembah v ponudbi in povpraševanju po njej, temveč v »financiaciji« nafte in drugih virov energije. Cene energetske surovine so postale predmet špekulacij na finančnih trgih, tako da je njihovo napovedovanje na osnovi realnih gibanj ponudbe in povpraševanja neuspešno. Za sedaj napoved kaže na delno znižanje cen nafte v 2012, zatem pa postopna rast do 2014.

Cene kmetijskih surovin naj bi se postopno povečale v naslednjih dveh letih, vendar ne bi presegle ravni iz časa krize. Glede kmetijskih surovin se pričakuje (Westhoff, P: The outlook for agricultural commodities, FAPRI, LINK, October 2011) nadaljevanje nestabilnosti na trgih in pri cenah, ker so zaloge nekaterih surovin majhne (koruza) in ker je na kratek rok povpraševanje zelo neelastično. Ob povprečnem vremenu in nadaljevanju rasti BDP bo raslo gojenje živine, kar bo večalo povpraševanje po hrani zanjo, počasnejša bo uporaba žita za etanol; cene pšenice, oljke, sladkorja naj bi se znižale glede na vrh v 2011, a ostale v povprečju nad predhodno ravnijo, medtem ko bodo tudi cene živine ostale visoke.

V obdobju do 2016 bo na prebivalca v svetu rasla poraba koruze na 130 kg, malo pod 100 kg poraba pšenice, dobrih 60 kg poraba riža in 40 kg poraba soje. Glavne determinante

navedenih gibanj sistemske narave bodo zmanjšanje subvencij zaradi nižanja ameriškega deficita, reforme politike EU in morebitna sklenitev trgovinskih sporazumov (bilateralno ali v okviru WTO rund).

Samostojno vzpodbudo svetovni gospodarski aktivnosti naj bi pomenil v naslednjih dveh letih turizem, ki naj bi po uspešni 2010 tudi v 2011 dosegel rast števila tujih prihodov 2-4.5%, v 2012 pa bolj umirjeno 2-4% (Kester J.: Prospects for international tourism, UNWTO; LINK, October 2011).

14

4. Odprta vprašanja

4.1. Predpostavke napovedi

Glavne predpostavke IMF pri gospodarski napovedi za 2012 so, da bo kriza evra obvladana, da se globalna finančna nestabilnost ne bo povečala in da bančna reforma bistveno ne bo poslabšala pogojev kreditiranja. Za 2012 IMF predvideva postopno pospešitev rasti BDP, pri čemer anemično rast v razvitih državah na ravni 1.5%, pokrili dobra 6% rast v razvijajočih državah (emerging markets EM) in državah v razvoju, vendar so EM še prešibke, da bi nadomestile slabo rast v razvitih državah. Tveganja navzdol (downside risk) v napovedi so zaradi možnosti krize evro držav, višjih prihrankov prebivalstva, suverenih tveganj v ne-evro državah in omejitev pri ponudbi nafte.

OECD (Turner N.: Quantifying the Downside Financial Risk, LINK, October 2011) ugotavlja, da je scenarij »prerinili se bomo skozi« vse manj verjeten, tveganja v negativno smer glede bankrotiranja držav (suvereno tveganje) povzročajo bančne izgube, višja plačila državnih obveznic, nižje cene delnic in naraščajoča averzija proti tveganjem. Nasprotno, uspešno ukrepanje proti nalezljivosti krize bi pomenilo pozitiven vpliv na gospodarsko aktivnost.

Tudi Oxford Economics (Cooper A.; Teethering on the brink, LINK, October 2011) vidi glavne nevarnosti napovedanemu postopnemu oživljanju gospodarske aktivnosti v svetu v treh dejavnikih; to so finančna kontaminacija v Evro državah, recesija v ZDA in padeč kitajskega trga nepremičnin.

Mahmood M. v imenu ILO ugotavlja, (The macro problem of the relationship between growth and employment, LINK, October 2011), da je razlog rasti produkta brez rasti zaposlenosti (»jobless growth«) v večjem prispevku rasti produktivnosti kot posledici tehnološkega razvoja v okrevanju svetovnega gospodarstva, kar je bolj izrazito v državah s hitrejšo rastjo produktivnost in produkta.

Londonski NIERS (Holland D.: Prospects for Europe, LINK. October 2011) je zelo ekspliciten glede perspektive evropskih gospodarstev, saj za razdobje 2011-2012

napoveduje 100% verjetnost recesije (dva zaporedna četrletja negativne stopnje rasti BDP) za Grčijo in Portugalsko, 55% verjetnost recesije za Italijo in Španijo, 50% verjetnost za Nizozemsko in UK, neznatno manj za Finsko in Dansko, 40% verjetnost za Irsko, 30% za Nemčijo, Avstrijo in Francijo, manj kot 20% le za Belgijo ter skoraj 30% za celotno Evro območje. Verjetnosti so ocenjene na osnovi fiksnih predpostavk glede razvoja dolžniške krize, medvalutnih gibanj, fiskalne politike in premije za tveganje.

4.2. Izzivi napovedi

Med glavnimi izzivi za ekonomsko politiko so tisti, ki zadevajo realni sektor, makro-upravljanje in problemi finančnega sektorja, ki dušijo realni sektor v rasti.

15

V večini razvitih držav je v 2011 šlo za kombinacijo ekspanzivne monetarne in restriktivne fiskalne politike. J-krivulja velja tudi za fiskalne bilance, kjer se najprej z državnimi izdatki (ki pomenijo povečanje proračunskega primanjkljaja) zažene gospodarsko rast, da bi zatem višja rast BDP prinesla večje davčne prihodke in tako zmanjšala proračunski primanjkljaj.

V deželah v razvoju je bila raznolikost večja: monetarna restrikcija za ustavitev inflacije je bila prevladujoča v novih gospodarstvih BRIC. Večina držav v razvoju je imela močnejšo fiskalno pozicijo kot razvite države.

Krepitev mednarodne koordinacije ekonomskih politik je glavni cilj, ki ga je Vrh G-20 v Cannesu samo delno dotaknil.

Erns E.: (Finance and Jobs, ILO, LINK, October 2011) pokaže, da nestabilnost finančnega sektorja ustvarja pomembne negativne zunanje učinke (eksternalije) za realni sektor, saj limitira investicije in ustvarja balane. Zahteva njegovo regulacijo, predvsem zmanjšanje asimetričnosti informacije med posojilodajalcem in posojilodajcem, večjo transparentnost, ustvarjanje rezervacij za sistemska tveganja, uskladitev iniciativ za tveganja s preferencami kreditorja. Različni akterji na trgu imajo različne cilje in agende. Ovire v tej reformi so regulatorna arbitraža, pomanjkanje informacij o finančnih institucijah s strani domačih regulatorjev, neregulirani mednarodni finančni trgi. Obstoječemu posojilodajalcu v zadnji sili (centralna banka) bi bilo treba dodati še investitorja v zadnji sili (država) in ocenjevalno agencijo v zadnji sili (mednarodno).

Reševanje evra je danes že svojevrsten globalni problem z vplivom tudi na realno ekonomijo. Med različnimi pogledi ga dobro opredelita razmišljanji Roubinija v samostojnem internem članku oktobra 2011 in Wolfa v FT 9. novembra 2011. Po njunem mnenju je potrebno razlikovati med toki in stanji (stoki). Možne so štiri opcije reševanja::

1/ obnova rasti in konkurenčnosti z agresivno monetarno stimulacijo, šibkejšim € in stimulacijami v jedru € zone, medtem ko periferija uvede večjo restriktivnost (austerity) in reforme,

- 2/ deflacijska prilagoditev samo na periferiji, skupaj s strukturnimi spremembami, da bi znižali nominalne plače,
- 3/ permanentno financiranje nekonkurenčne periferije s strani jedra €zone,
- 4/ široko prestrukturiranje dolga in delni razpad €zone (izhod slabega člana).

Prva opcija bi ekonomsko najlažje delovala, a je politično nesprejemljiva za Nemčijo, druga politično ni sprejemljiva za periferijo, tretja ni sprejemljiva tako za jedro kot periferijo, četrta ni (za zdaj) sprejemljiva za nikogar. Dejansko se dogaja nesrečna kombinacija druge in tretje opcije. Dolgoročno sta prva in četrta opcija najbolj verjetni, vsi se prilagodijo v €zoni ali pa le-ta razpade.

16

Kaj bi pomenil kooperativni izhod Grčije iz €zone (četrta), z možnostjo, da se ozdravljena vrne nazaj? Širil bi epidemijo na druge periferne države. Razdelane so finančne posledice, odgovoriti pa je treba na vprašanje, kaj pa socialne in realno ekonomske posledice v državi, ki je izstopila iz €zone. Tudi druga opcija socialno-politično ne bi vzdržala. Za ohranitev €zone tako ostaja le prva opcija, če tretja ni sprejemljiva za reševalca Nemčijo, druga pa ne za periferne šibke države.

5. Zakaj rast brez zaposlovanja ?

V realnem sektorju je prišlo v dolgoročnem razvoju do bistvenih premikov, ki povzročajo probleme. Med dvema komponentama rasti produkta je povečanje produktivnosti kot prispevek kapitalsko opredmetenega tehnološkega razvoja (ICT) prispeval več kot rast zaposlenosti. Zato ponudba materialnih produktov raste hitreje od dohodkovno podprtega povpraševanja, saj gre za »jobless growth« (rast produkta brez rasti zaposlenosti). Posledice so: kopičenje zalog neprodanih produktov, padec cen, kar daje producentom manjše dohodke, in trajna brezposelnost v obliki tehnoloških viškov. Edina rešitev je aktivna sektorska politika države, ki bo z lastnimi investicijami omogočila čim večjo in čim hitrejšo preusmeritev viška delovnih ljudi iz sektorja industrije v terciarni sektor storitev. Ponavlja se stanje pred veliko krizo, v 1920-tih, ko je velik tehnološki preboj v kmetijstvu ustvaril višek delovne sile, hkrati pa je preboj avtomobilske industrije zahteval prehod ljudi iz primarnega sektorja (kmetijstvo) v sekundarni (industrijo), zamuda v prilagoditvi pa je bila eden vzrokov (simptom) nastale krize.

V zadnjih desetletjih liberalne ekonomije je njena filozofija prodrla tudi na področje laissez-faire dolgoročnega razvoja: država naj se ne vmešava in ostaja tudi razvojno le čuvar reda (in privilegijev, bogastva elit). Kriza trezni tudi dolgoročne strategije: država ponovno pridobiva aktivno vlogo; po nekaterih avtorjih v krepitvi komparativnih prednosti lastnega gospodarstva, verjetneje pa še dlje, v aktivnem izboru primernih sektorjev (vprašanje ali že tudi zmagovalnih podjetij), ki jih razvojno podpira, da bi absorbirali tehnološke presežke delovne sile v industriji (avtor, ABCDE konferenca Svetovne banke, Stockholm, Junij

2010). Tista, država, ki bo bolj uspešna v tej strukturalni transformaciji iz industrije v sektorje storitev pa tudi primarne proizvodnje, bo imela manj dolgoročno brezposelnih (in mladih iskalcev prve zaposlitve) ter hitrejšo gospodarsko rast. Seveda ne gre za ukinjanje industrije, predvsem v nišah s komparativnimi prednostmi bo še vedno uspevala, le zaposlitve za vse v njej ne bo več in se morajo prezaposeliti. Identificirati je potrebno druge storitvene in primarne sektorje, ki naj jih država podpira z aktivno politiko. Za Slovenijo so to turizem, zdravilišča, ...

Drugi problemi v rasti realnega sektorja gospodarstva (Stiglitz, J. LINK oktober 2011) so povezani z varčevanjem v strahu pred krizo in redistribucijo dohodka v korist bogatih. Konkretno:

- premik industrije iz razvitih držav v države v razvoju zaradi sprememb v komparativnih prednostih,
- povečanje neenakosti dohodkov in premoženja državljanov, ki pomeni manjšo zasebno potrošnjo in s tem padec agregatnega povpraševanja z negativnimi posledicami za rast na kratek rok;
- povečevanje rezerv (torej varčevanje) posameznih držav v strahu pred krizo dolgov, kar zmanjšuje globalno povpraševanje in povečuje brezposelnost (analogija Keynesovemu paradoksu varčevanja v okviru posamezne države),
- varčevanje (odplačevanje dolgov) prebivalstva, podjetij, finančnih institucij, države, naj bi na mikro ravni izboljšalo položaj posameznega gospodarskega akterja, vendar hkrati zmanjšuje agregatno povpraševanje in s tem gospodarsko rast na makro ravni in s tem dohodke vseh teh akterjev, tako da si delajo škodo in kljub prizadevanjem ne rešujejo iz zadolženosti (Keynesov »paradox of thrift«);
- visoke cene nafte in energije pomenijo pretežno redistribucijo dohodkov v bogatejše države z višjo nagnjenostjo k varčevanju, nižjo k porabi, kar prispeva tudi k zmanjšanju globalnega povpraševanja in zato recesijskim težnjam v svetu.

Navedeni razlogi pomenijo, da celo, če bi bil evrski sistem rešen in banke ter finančni sistem ozdravljena, problemov v realnem sektorju svetovnega gospodarstva ne bo zmanjkalo. Odpravlja jih lahko le aktivnejša (fiskalna) politika države, točno nasprotna od tiste, ki jo vodi EU, Slovenija in kakršno predlagajo praktično vsi ekonomski programi ekip pred volitvami.

Odgovor, da bodo bogatejši posamezniki, države pač več investirale in tako pognale gospodarstvo, je ključno odvisen od zaupanja, ki jih bo k temu vzpodbudilo. Sedanja svetovna politična, gospodarska, finančna negotovost jih pač ne vzpodbujajo: čakajo in sedijo na denarju. Ekonomija ponudbe v takih razmerah ne deluje, česar mnogi še niso spoznali.

Viri:

Cooper A.: **Teethering on the brink**, LINK, October 2011;

Erns E.: **Finance and Jobs**, ILO, LINK, October 2011;

Global Economic Outlook, projekt LINK, UN, Toronto, New York, October 2011;

Holland D.: **Prospects for Europe**, LINK, October 2011;

Kaufmannu R.: **The Forecats for World Oil Prices**, CEES, LINK October 2011;

Kester J.: **Prospects for international tourism**, UNWTO; LINK, October 2011;

Mahmood M.: **The macro problem of the relationship between growth and employment**, ILO, LINK, October 2011;

Shelburne R.C.: **Prospect for CIS and Economies in Transition**, UN ECE, LINK, October 2011;

Štiblar F., Mencinger J.: **Country Report: Slovenia**, LINK, New York, October 2011;

Štiblar F ed.: **Development Strategies**, Manet, Pravna fakulteta, Ljubljana, April 2011;

Turner N.: **Quantifying the Downside Financial Risk**, LINK, October 2011;

WIIW: **Current Analysis and Forecast for the countries of Central, East and Southeast Europe**, Vienna, July 2011;

World Economic Outlook, IMF, Washington DC, September 2011;